

ISSN 1392-8295

UK
Uniwersytet
Jana Kochanowskiego w Kielcach

mokslo darbai transactions

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2012 Nr. 21 (26)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 21 (26)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Mokslo kryptis: filologija (04H). Mokslo sritys: gramatika, semantika, semiotika, sintaksė (H 352), bendroji ir lyginamoji literatūra, literatūros kritika, literatūros teorija (H 390).

Pagrindinės kalbos: lietuvių, lenkų, anglų, rusų.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

Dziedzina naukowa: filologia (04H). Tematyka badawcza: gramatyka, semiotyka, semantika, syntaktyka (H 352), literatura ogólna i porównawcza, krytyka literacka, teoria literatury (H 390).

Podstawowe języki: polski, litewski, angielski i rosyjski.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and Jan Kochanowski University Faculty of Humanities in Kielce.

Scientific field: philology (04H). Research areas: grammar, semantics, semiotics, syntax (H 352), general and comparative literature, literary criticism, literary theory (H 390).

The journal accepts articles and correspondence written in English, Lithuanian, Polish and Russian.

Įregistruotas tarptautinėse duomenų bazėse / Indeksowane w międzynarodowych bazach danych / Abstracted and indexed by the international databases

Balcan Rusistics (2004)
<http://www.russian.slavica.org>

Russian Language, Literature and Cultural Studies

CEEOL (2005)
<http://www.ceeol.com>

Central and Eastern European Online Library

EBSCO (2006)
<http://www.ebsco.com>

Humanities International Complete
Current Abstracts
Humanities International Index
TOC Premier

MLA (2007)
<http://www.mla.org/>

Modern Language Association International Bibliography

Index Copernicus (2008)
<http://www.indexcopernicus.com>

Index Copernicus

Redakcijos adresas / Adres redakcji / Address of the editorial board

Žurnalas „Respectus Philologicus“
Vilniaus universitetas
Kauno humanitarinis fakultetas
Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva
Tel. +370 37 750 536

El. paštas / E-mail respectus@gmail.com

Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage <http://filologija.vukhf.lt>

Moksliniai ir kalbos redaktoriai / Redakcja naukowa i językowa / Scientific editors

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)

Kazimierz Luciński, Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)

Algis Braun (anglų kalba / język angielski / English language)

Eleonora Lassan, Viktorija Makarova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Pagrindinė redaktorė / Redaktor prowadzący / Publishing editor

Viktorija Makarova

ISSN 1392-8295

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2012

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2012

**TARPTAUTINĖS MOKSLINĖS KONFERENCIJOS
„REGIONINĖ ONOMASTIKA: KĄ SUŽINOME IŠ VARDYNO“
APŽVALGA**

*Iłona Mickienė
(Lietuva / Litwa)*

2011 metų lapkričio 10–11 dienomis Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Regioninė onomastika: ką sužinojome iš vardyno“. Lietuvių filologijos ir Užsienio kalbų katedros drauge su Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriaus mokslininkais į konferenciją sukvietė žymiausias šalies ir užsienio tyrėjus. Į mokslinę diskusiją įsitraukė mokslininkai iš Katalikiškojo Leuveno universiteto (Belgija), Saksonijos mokslų akademijos (Vokietija), Berlyno Humboldto universiteto (Vokietija), Punsko licėjaus (Lenkija), Latvijos universiteto (Latvija), Varšuvos universiteto (Lenkija), Baltarusijos Minsko Maksimo Tanko vardo valstybinio universiteto (Baltarusija), Lietuvos sveikatos mokslų universiteto, Lietuvos edukologijos universiteto, Vytauto Didžiojo universiteto, Klaipėdos universiteto, Lietuvių kalbos instituto ir VU Kauno humanitarinio fakulteto. Mokslinę konferenciją rėmė Lietuvos mokslo taryba.

Mokslinės konferencijos darbas buvo organizuotas septyniose sekcijose. Temos buvo skiriamos pagal tam tikras onomastikos problemas.

Plenariniame posėdyje buvo išklaustas Willy'io van Langendoncko pranešimas „*Diachronic Classification of Byna-*

mes Given by Adults, and Bynames Given by Young People“, kuriame analizuojami vardų teikimo motyvai ir problemos. Teoriniuose Haraldo Bilchmeierio „*Einige ausgewählte Probleme der alteuropäischen Hydronymie aus Sicht der modernen Indogermanistik*“ ir Christiane'os Schiller „*Berufsamen in Preußisch-Litauen*“ pranešimuose aptarti Europai ir Lietuvai aktualūs onomastikos teorijos klausimai. Pranešimą „*Prūsų asmenvardžiai Ordino foliante Nr. 107*“ skaitė Mažosios Lietuvos vietų vardų tyrėja Grasilda Blažienė, nagrinėjusi šaltinyje užfiksuotus prūsų tikrinius vardus. Pranešime buvo aptarti atvejai, rodantys kaip netikslus prūsiškų asmenvardžių interpretavimas gali sukelti ir etimologinę sumaištį. Daiva Deltuvienė, tęsdama savo mokslinės vadovės temą, skaitė pranešimą „*Asmenvardinės kilmės oikonimai Mažojoje Lietuvoje*“. Autorė aptarė asmenvardinius Mažosios Lietuvos oikonimus, akcentuodama jų kilmės ir struktūros ypatumus.

Pirmoje sekcijoje išklausti aštuoni pranešimai. Originalias Balstogės vaivadijos vietovardžių etimologijas pateikė iš Lenkijos atvykęs pranešėjas Algis Uzdila pranešime „*Balstogės vaivadijos svarbesnių miestų baltiškų pavadinimų etimologija*“. Laimutis Bilkis pranešime „*Dėl kai*

kurių lietuvių oikonimų darybos ir kilmės dvejojimo“ teigė, kad lietuvių oikonimikos (toponimikos) darbuose galima išskirti kelis atvejus, kai nurodomi galimi du gyvenamosios vietos vardo pamatiniai ar kilminiai žodžiai, priklausantys skirtingiems leksikos sluoksniams – bendriniam žodžiams ir tikriniam (asmenvardžiams). Atlikęs detalesnę istorinių užrašymų analizę, pranešėjas padarė kelias išvadas: 1) dvejojimo, todėl ne visai tikslaus, oikonimų darybos ir kilmės aiškinimo galima išvengti ištyrus jų užrašymus istoriniuose dokumentuose; 2) daugelis gyvenamųjų vietovių vardų, kurių galimais pamatiniais (kilminiais) žodžiais toponimikos tyrimuose nurodomi asmenvardžiai ir bendriniai žodžiai, iš tikrųjų yra asmenvardiniai; 3) tai ypač pasakytina apie tuos oikonimus, kurie minėtuose darbuose siejami su bendriniais gyvūnų pavadinimais. Ritos Barauskienės ir Ilonos Mickienės pranešime „*Onomastikos rezultatai geolingvistikoje: ekspedicijų patirtis*“¹ nagrinėtas Pasvalio, Kauno, Marijampolės rajonuose gyvosios kalbos vardynas: vietovardžiai ir pravardės. Asta Urbonavičiūtė pranešime „*XVI a. pirmosios pusės Klaipėdos valsčiaus asmenų įvardijimo būdai*“ įrodinėjo, kad XVI a. pirmojoje pusėje Klaipėdos valsčiuje vyraujantis asmenų įvardijimo būdas skyrėsi ne tik nuo tuo metu buvusio Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, bet ir nuo kai kurių kitų Sambijos valsčių (Tilžės, Ragainės, Įsruties). Dalia Kačnaitė-Vrubliauskienė savo kalboje „*Dar kartą dėl toponimų semantikos*“ iškėlė ir bandė spręsti kalbotyroje vis dar neišspręstą to-

ponimų reikšmės (semantikos) problemą. Pranešėjos Dovilė Tamulaitienė („*Lietuvių hidronimų su priesagomis – (t)inis, -(t)inė, -(t)inės, -(t)iniai kirčiavimas*“) ir Birutė Briaukienė („*Onimų kirčiavimo tendencijos studentų kalboje*“) gilinosi į sudėtingas vietovardžių kirčiavimo problemas. Dalia Sviderskienė tyrimo pagrindu pasirinko vieną vertingiausių moksliniu požiūriu medžiagą – unikalius iš gyvosios kalbos tarpukariu užrašytus Marijampolės apskrities vietovardžius, fiksuotus trylikoje valsčių ir juos išsamiai aptarė pranešime „*Tarpukariu užrašytų Marijampolės apskrities vietovardžių tyrimo pradiniai rezultatai ir perspektyvos*“. Pranešėjos Veronikos Adamonytės pranešimo „*Keletas pastabų dėl sudurtinių Pietų Lietuvos vietovardžių, kurių antrasis sandas yra geografinis nomenklatūrinis terminas*“ tikslas – aptarti sudurtinių Pietų Lietuvos vietovardžių (apibrėžiamas tyrimo plotas – Kapčiamiesčio, Šventėžio, Veisiejų valsčiai, duomenys rinkti iš tarpukario Lietuvos žemės vardinio anketų), kurių antrasis sandas – nomenklatūrinis terminas (*balà, raistas* ir pan.), pirmųjų sandų kilmę.

Antroje sekcijoje buvo perskaityti septyni pranešimai. Garsus onomastikos specialistas iš kaimyninės Latvijos Ojārs Bušas pranešime „*Ozols Latvijas toponīmijā*“ aptarė latviškus toponimus, sudarytus iš apeliatyvo *ažuolas*. Originalumu išsiskyrė Janinos Švambarytės-Valužienės pranešimas „*Dėl Joniškių pavadinimo ir jo gramatinės formos*“, kurį autorė baigė retoriniu klausimu: ar nebūtų tikęs ir regiono vietovardžius dar paryškinęs miesto pavadinimas „*Joniškė ar Joniškės?*“. Aliakšandras Adamkovichius patvirtino archeologų ir antropologų dėstomas mintis apie Vitebsko srityje gyvenusius baltus. Preleventas savo pranešime „*Литuanизмы в*

¹ Pranešimo medžiaga sukaupta vykdant „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (projekto kodas Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-028; projekto vadovė – Danguolė Mikulėnienė).

топонимике Витебской области“ teigė, kad Baltarusijos žemėse baltų pėdsakus galima aptikti ir toponimuose. Gabija Bankauskaitė-Sereikienė ir Kristina Stanionienė pranešime „*Pirmieji geolingvistinio tyrimo rezultatai: Labūnavos apylinkių vietovardžiai*“ kalbėjo apie vykdomo projekto metu² sukaupią Labūnavos apylinkių mikrotoponiminę medžiagą, pristatė vietovardžių liaudišką etimologiją. Kalbos ir kultūros relikto senuosiuose tikriniuose varduose ieškojo Juozas Jurkėnas, skaitęs pranešimą „*Senieji tikriniai vardai kaip kalbos ir kultūros relikvai*“. Alma Ragauskaitė pranešime „*Dėl lietuvių ir lenkų kalbų kontaktų XVII–XVIII a. Kėdainių miesto vardyne*“ aptarė XVII–XVIII a. Kėdainių miestų gyventojų asmenvardžių lenkinimo procesą, išskyrė būdingiausius lenkinimo reiškinius ir veiksnius, turėjusius įtakos antroponimų lyčių perteikimui miesto administraciniuose šaltiniuose. Įdomiai mitologinio pobūdžio žodžiai, frazeologizmai ir asmenvardžiai buvo aptarti Daivos Šeškauskaitės pranešime *Mitologiniai elementai vardyne*.

Antrąją konferencijos dieną plenariniame posėdyje buvo išklausti penki pranešimai. Moterų įvardijimo aspektus paribio teritorijoje aptarė Ana Romančuk pranešime „*Moterų įvardijimo ypatumai lietuvių ir slavų kalbų paribyje. Diachroninis aspektas*“. Pranešime „*Древние фамилии в онимических системах славянских и балтийских языков*“ Julija Gurskaja analizavo senąsias Baltarusijos teritorijoje užfiksuotas pavardes. Kazimieras Garšva pranešime „*Pietryčių Lietuvos vardynas*“ teigė, kad Pietryčių Lietuvos vardynas nuo visų kitų Lietuvos dalių šiek tiek skiriasi

tik tuo, kad čia daugiau apslavintų (išversėtų, fonetiškai, morfologiškai pakeistų) vardų. Todėl, pasak prelegento, rašyti šio vardyno užsienio (lenkų) abėcėle nėra jokio pagrindo. Vietovardžiai ir asmenvardžiai gali tapti papildomu argumentu įrodinėjant etnoso istorines šaknis ar išskirtines teises į kultūrinę ar geografinę autonomiją – tęsė Kazimiero Garšvos mintį Alvydas Butkus pranešime „*Onomastika politiniuose ir istoriniuose ginčuose*“. Latvių ir lyvių vardyno sąsajas ir skirtumus pranešime „*Latgales latviešu vārdi oficiālā un neoficiālā lietojumā*“ analizavo Lidija Leikuma.

Trečios sekcijos darbą pradėjo Jūratė Čirūnaitė, savo pranešime „*LDK žydų ir totorių pavardžių formavimosi ypatumai*“ kalbėjusi apie žydų ir totorių pavardes, jų formavimosi laiką ir ypatybes. Nijolė Taluntytė atkreipė dėmesį į išsamų Kauno pavieto giminių aprašą, pateiktą H. Liulevičiaus, ir pranešime „*Kauno pavieto gimininiai pavadinimai*“ aptarė šeimos ar giminės kuopinius pavadinimus. Konferencijos pranešimuose bandyta ir kiek kitoki aspektu tirti tikrinius žodžius. Eglė Klimaitė-Keturakienė labai kūrybiškai pažvelgė į Dionizo Poškos ir „Baublio respublikos“ įvardijimo sąsajas pranešime „*Dionizas Poška ir „Baublio Respublika“: žaidimas istorija ar vardo atmintis*“. Drašiai analizuoti pragmatonimus bei randamas jų klastotes ėmėsi Daiva Aliūkaitė ir Giedrė Rutkauskaitė pranešime „*Pragmatonimai ir jų klastotės: žvalgomasis tyrimas*“.

Blieka tikėtis, kad konferencijoje skaityti pranešimai greitai virs brandžiais straipsniais, kuriuos galės perskaityti platesnis kalbininkų ir kalbos mylėtojų ratas, o kilusios diskusijos ir užsimezgsios pažintys plėtosis kitų susitikimų konferencijose metu.

² „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“.

MOKSLINIO SEMINARO APŽVALGA: TRADICIJOS AKTUALUMAS

*Gabija Bankauskaitė-Sereikienė
(Lietuva / Litwa)*

Gruodžio 13 dieną Vilniaus universiteto Kauno humanitariniame fakultete Sociokultūrinių tyrimų centro mokslo darbuotoja dr. Jurga Jonutytė pristatė savo pirmąją knygą, monografiją „Tradacijos sąvokos kaita“ (Vilniaus universiteto leidykla, 2011). Vakaro svečius ir autorę nuoširdžiai sveikino VU KHF dekanas prof. dr. Saulius Gudas, Sociokultūrinių tyrimų centro direktorė prof. dr. Gabija Bankauskaitė-Sereikienė, fakulteto prodekanė projektų koordinavimui doc. dr. Loreta Ulvydienė, kiti vakaro dalyviai. Pokalbį apie tradaciją moderavo dr. Giedrė Šmitienė.

Pokalbį pradėjusi Gabija Bankauskaitė-Sereikienė teigė, kad kiekvienas, skaitydamas šią knygą, pirmiausia pradės savęs klausiti, kas yra tradacija, kaip mes į ją reaguojame, ar mes joje dar gyvenime, ar tai yra daiktas, ar tai yra buvimas, veikmė, kartotė. Vakaro dalyviams kilo daug apmąstymų, ar dar turime šį procesą, ar jau nebe – ar jau tik mąstome jį žvelgdami iš šono. Filosofinė knyga pasiekia tikslą: klausimų kyla daug. Atkreipia dėmesį stilius – rašoma pirmuoju asmeniu, siūloma nemažai tradacijos sampratos variantų, bet neperšami atsakymai. Žavus mokslinis flirtavimas, primenantis amerikietišką rašymo tradaciją.

Giedrė Šmitienė akcentavo, kad Jurgos rašymas iš tikrųjų yra asmeniškai atsakingas ir motyvuotas. Kai pasižiūrime į pava-

dinimą, pirmiausia matome žodį „tradacija“ – ir kiekvienam iškyla klausimų: gal tai liaudies dainos, gal ornamentai, gal etnografiniai pastatai, gal kalėdiniai burtai? Bet iš tikrųjų knygoje to nėra. Kalbama apie tradaciją pačia plačiausia prasme ir tai gali būti kultūrinė ar religinė tradacija, universiteto, fakulteto, šeimos, vietos, kaimo, miesto tradacija – tai, kas tuo pat metu keičiasi ir tęsiasi. Kalbama apie tradaciją kaip apie buvusio laiko patirtį. Kelias į tokį tradacijos suvokimo lygmenį nebuvo trumpas.

Jurga Jonutytė prisiminė, kad su šia tema dirbta daugiau nei dešimtmetį, o idėja gimė dar anksčiau. Mokslininkę sudomino laiko patirties aspektas, kai dar mokytasi meninio audimo, tekstilės ir važinėta į ekspedicijas piešti senų audinių. Pirmieji impulsai gauti iš senų namų ir sodybų, kurios skatino keistą supratimą, kad jos formavosi ne tik su konkreto žmogaus gyvenimu, bet dar nuo seniau. Nepamiršti temos skatino filosofijos studijos, dėstytojui Tomas Sodeika, Arūnas Gelūnas, toliau ją reflektuoti – ir disertacijos vadovas Leonidas Donskis. Daktaro disertacijoje buvo analizuojama fenomenologijos ir naratologijos sankirta kaip atskira metodologija, o tradacija pasitelkta kaip būdas parodyti, kokiems klausimams analizuoti ši metodologija tinka labiausiai. O nuo 2008 metų po truputį, rašant straipsnius, dėl jos ir vientisas knygos tekstas.